

IŠVYKIMAS

Miega saulėkaitoje nukarusiais žandikauliais. Berniukas ir mergaitė, nuo prakaito lašelių spindinčiomis kaktomis ir įraudusiais skruostais su pridžiūvusių seilių ruoželiais. Jiedu užima visą užpakalinę sėdynę, išsikėsnoję, nukarusiomis sunkiomis ir tykiomis galūnėmis. Nuo keleivio sėdynės kartkartėmis į juos atsisuku, žvilgteriu ir toliau tyrinėju žemėlapi. Iš lėto judame lavą primenančioje transporto spūstyje užmiesčio link, pervažiuojame Džordžo Vašingtono tiltą ir išnyrame į magistralę. Virš mūsų praskrenda lėktuvas, palikdamas tiesų ilgą ruožą giedro dangaus skliaute. Prie vairo sėdintis mano vyras pasitaiso skrybėlę ir plaštaka nusišluosto kaktą.

ŠEIMOS LEKSIKA

Nežinau, ką mudu su vyru vieną dieną pasakysime savo vaikams. Nesu tikra, kurias mūsų istorijos dalis kiekvienas nuspręsimė iš pasakojimo iškirpti, o kurias pakoreguosime ir gražinsime, kurpdami galutinę versiją. Nors žodžiai „karpyti ir koreguoti garsus“, ko gero, puikiausiai apibūdina mudviejų su vyru profesiją, iš kurios užsidirbame pragyvenimui. Bet vaikai klaus, nes vaikai visada klausinėja. Ir mes turėsime papasakoti jiems pradžią, vidurį ir pabaigą. Turėsime pateikti atsakymą, deramai viską išdėstyti.

Berniukui vakar suėjo dešimt, likus dienai iki išvykome iš Niujorko. Nupirkome jam šaunių dovanų. Jis buvo aiškiai pasakęs:

– Jokių žaislų.

Mergaitei penkeri, ir ji jau keletą savaičių atkakliai klausinėja:

– Kada man sueis šešeri?

Kad ir ką atsakytume, ji nenurims. Todėl dažniausiai pasakome ką nors abstraktaus, pavyzdžiui:

- Greitai.
- Po keleto mėnesių.
- Net nepastebėsi, kaip sueis.

Mergaitė yra mano duktė, o berniukas – vyro sūnus. Vienam vaikui esu biologinė motina, kitam – pamotė, o jiems abiem – motina *de facto*. Mano vyras vienam yra tėvas, kitam – patėvis, bet kartu ir tiesiog tėvas. Mergaitė ir berniukas yra: netikras sesuo, sūnus, podukra, dukra, netikras brolis, sesuo, posūnis, brolis. Kadangi tokie žodžiai ir žodžių junginiai su menkais niuansais apsunkina kasdienės kalbos sakinius (mes, jie, mūsų, jūsų), apsigyvenę visi kartu, kai berniukas buvo beveik šešerių, o mergaitė dar tik mokėsi vaikščioti, kalbėdami apie juos abu, ėmėme vartoti daug paprastesnę savybinį būdvardį – „mūsų“. Jie tapo mūsų vaikais. O kartais vadindavome juos berniuku ir mergaite. Greitai jiedu išmoko mūsų asmeninės leksikos taisyklių ir ėmė vartoti bendrinius daiktavardžius „mama“ ir „tėtis“ arba „mamytė“ ir „tėvelis“. Tokia šeimos leksika bent jau iki šiol puikiai apibrėžia mūsų bendro pasaulio mastą ir ribas.

ŠEIMOS SIUŽETAS

Mudu su vyru susipažinome prieš ketverius metus, kai įrašinėjome Niujorko miesto garsų peizažą. Priklausėme didelei komandai, kuri dirbo Niujorko universiteto Urbanistikos centre. Garsų peizažai turėjo atspindėti ir apimti visus miestą simbolizuojančius garsinius ženklus ir tonacijas, kaip antai: stabdančių metro traukinių žviegesys, muzika ilguose Keturiasdešimt antrosios

gatvės metro koridoriuose, pastorių pamokslai Harleme, varpų gaudesys, kuždesiai ir balsų ūžesys Volstrito finansų centre. Bet kartu turėjome tirti ir klasifikuoti visus kitus miesto garsus, kurie įprastai lieka nepastebėti, įsilieja į bendrą triukšmą: kasos aparatų maisto prekių parduotuvėlėse atidarymas ir uždarymas, repeticija tuščiame Brodvėjaus teatre, povandeninės Hadsono upės srovės, kanadinių berniklių Van Kortlando parke būriavimasis ir dergimas, sūpuoklių vaikų žaidimų aikštelėse Astorijos rajone švytavimas, senyvos korėjietės storų nagų dildinimas Aukštutiniame Vestsaide, įsiliepsnojantis gaisras sename Bronkso daugiabutyje, gatvės praeivių vienas kito keiksnojimas. Mūsų komandą sudarė žurnalistai, garso menininkai, geografs, miestų planuotojai, rašytojai, istorikai, akustikos specialistai, antropologai, muzikai ir net batimetrijos specialistai su tais sudėtingais aparatais – daugiaspinduliniiais echolotais, kurie buvo nardinami į miestą supančius vandens telkinius, matuojant upių vagų gylius, kontūrus ir dar nežinia ką. Visi poromis ar mažomis grupelėmis tyrinėjome garso bangų ilgus mieste, tarsi būtume dokumentavę milžiniško žvėries leidžiamus paskutinius garsus.

Mudu buvome suporuoti ir gavome užduotį įrašinėti skirtingas kalbas, kuriomis per ketverius metus išgirsime kalbant šiame mieste. Mūsų užduotis buvo apibūdinta taip: „Ištirti lingvistiniu požiūriu spalvingiausią metropolį planetoje ir surašyti visas kalbas, kurias vartoja suaugusieji ir vaikai.“ Paaikškėjo, kad šiam darbui puikiai tikome, gal net daugiau, nei tikome. Mudu buvome šauni komanda. Padirbėję vos keletą mėnesių, vienas kitą įsimylėjome – beviltiškai, neracionaliai, nuspėjamai, stačia galva, kaip įsimylėtų akmuo ir paukštis, nežinodami, kuris – akmuo, o kuris – paukštis, ir atėjus vasarai nusprendėme apsigyventi kartu.

Mergaitė iš to laikotarpio, žinoma, nieko nepamena. Berniukas sako prisimenantis, kad aš nuolat vilkėdavau palaikį mėlyną nertinį, kuriame trūko poros sagų ir kuris buvo nutįsęs man iki kelių, kad kartais, kai mums važiuojant metro ar autobusais pūsdavo šaltas vėjas, aš nertinį nusivilkdavau ir juos abu juo apgaubdavau, ir kad tas nertinis atsidavė tabaku bei graužė odą. Sprendimas apsigyventi kartu buvo staigus, miglotas, painus, ryžtingas, žavus ir natūralus, kaip gyvenimas, kai negalvoji apie padarinius. Tapome viena gentimi. Paskui sekė padariniai. Susipažinome su vienas kito giminėmis, susituokėme, pradėjome teikti šeimos pajamų ir turto deklaracijas, tapome šeima.

INVENTORIUS

Priekyje sėdime mudu. Daikradėžėje: automobilio draudimo ir registracijos dokumentai, naudotojo vadovas ir kelių žemėlapiai. Ant užpakalinės sėdynės: abu vaikai, jų kuprinės, popierinių servetėlių pakuotė ir mėlynas šaltkrepsis su vandens buteliais bei greitai gendančiais užkandžiais. Bagażinėje: nedidelis kelioninis krepšys, į kurį įsidėjau savo „Sony“ PCM-D50 skaitmeninį diktofoną, ausines, laidus ir atsargines baterijas; didelis „Porta-Brace“ dėklas su sudedama mikrofono gerve, mikrofonu, ausinėmis, laidais, „Zeppelin“ garsiakalbio sistema, mikrofono apsauga nuo vėjo ir 702T garso įrenginiu. Be viso to, dar keturi maži lagaminai su mūsų drabužiais ir septynios archyvinės dėžės (38 cm × 30 cm × 25 cm) su dvigubai sutvirtintu dugnu ir standžiais dangčiais.

KOVALENCIJA

Nors visi stengiamės laikytis tvirtai, kiekvienas jaučiame įtampą dėl savo vietos šeimoje. Mes kaip tos problemiškos molekulės, apie kurias mokėmės chemijos pamokose, turinčios ne joninius, bet kovalentinius ryšius, o gal atvirksčiai. Berniukas biologinės motinos neteko gimdamas, bet šia tema mes niekada nekalbame. Vyras šį faktą man pateikė santykių pradžioje vienu sakiniu ir aš iš karto supratau, kad apie tai geriau neklausinėti. Aš irgi nemėgstu klausimų apie mergaitės biologinį tėvą, taigi abu lyg susitarę šiuos savo ir savo vaikų praeities momentus pagarbiai ignoruojame.

O vaikai, galbūt į tai atsižvelgdami, labai mėgsta klausytis istorijų apie save mūsų bendrame kontekste. Nori žinoti viską apie tai, kada abu tapo mūsų vaikais ir mes visi tapome šeima. Jie kaip antropologai, tiriantys kosmogoninius pasakojimus, bet su egoizmo atspalviu. Mergaitė vėl ir vėl prašo pasakoti tas pačias istorijas. Berniukas klausinėja apie momentus iš bendros jūdviejų vaikystės, tarsi šie būtų nutikę prieš dešimtmečius ar net šimtmečius. Tai mes ir pasakojame. Pasakojame viską, ką tik įstengiame prisiminti. Ir kaskart, kai pamirštame kurią nors dalį, supainiojame kurią detalę ar jie pastebi bent minimalų nukrypimą nuo tos versijos, kurią prisimena, iš karto mus nutraukia, pataiso ir reikalauja pasakoti iš naujo, šįkart deramai. Taigi mes mintyse atsukame juostelę ir paleidžiame nuo pradžią.

PAMATINIAI MITAI

Atsikraustėme į pustuštį butą per karščio bangą. Pirmąjį vakarą naujajame bute (tame pačiame, iš kurio dabar ką tik išsikraustėme)

sėdėjome svetainėje ant grindų vienais apatiniais ir, suprakaitavę bei išvargę, rankomis valgėme picą.

Buvome išpakavę kai kuriuos daiktus ir tos dienos pirkinius: kamščiatraukį, keturias naujas pagalves, langų valiklį, indų ploviklį, du mažus nuotraukų rėmelius, saujelę vinių, plaktuką. Paskui pamatavome vaikų ūgius ir palikome pirmas žymes koridoriuje ant sienos: 84 centimetrai ir 107 centimetrai. Įkalėme porą vinių į virtuvės sieną ir pakabinome du atvirukus, kabėjusius mūsų ankstesniuose butuose: viename buvo Malkolmo X* portretas, darytas prieš pat jo nužudymą – atviruke jis dešine ranka parėmęs galvą dėmesingai į kažką žiūri. Kitame atviruke pavaizduotas Emilianas Zapata** : stovi pasitempęs su šautuvu vienoje rankoje ir kardu – kitoje, per vieną petį eina kaspinas, o per kitą – dviguba šovinių juosta. Stiklas, dengiantis Zapatos atviruką, vis dar buvo apsinesęs purvo sluoksniu (o gal suodžių?) iš mano senosios virtuvės. Abu atvirukus pakabinome prie šaldytuvo. Bet net ir tuomet naujasis butas atrodė neįtikėtai tuščias ir svetimas, sienos pernelyg baltos.

Berniukas apsižvalgė po svetainę su picos kąšniu burnoje ir paklausė:

– O kas dabar?

Mergaitė, kuriai tuo metu buvo dveji, paantrino:

– Taip, kas?

Galiausiai tariau:

– Eikit išsivalyti dantų.

– Bet mes dar neišsipakavom dantų šepetėlių, – atsakė berniukas.

* Malcolm X (1925–1965) – afroamerikiečių musulmonų dvasininkas, oratorius, žmogaus teisių aktyvistas (čia ir toliau – vert. past.).

** Emiliano Zapata (1879–1919) – pagrindinė figūra Meksikos revoliucijoje (1910–1917), kuri pradžioje buvo nukreipta prieš prezidentą Porfirijų Diazą.

– Tai išsiskalaukit burnas vonios praustuvėje ir eikit miegoti, – paliepė mano vyras.

Grįžę iš vonios kambario pareiškė, kad bijo miegoti vieni naujame miegamajame. Leidome likti svetainėje su mumis, jei pažadės miegoti. Taigi abu sulipo į tuščią kartoninę dėžę ir, pasimuis-tę dėl geresnės vietelės, giliai sumigo.

Mudu su vyru atkimšome butelį vyno ir prie lango surūkė-me marihuanos suktinę. Paskui atsisėdome ant grindų, nieko neveikėme, nieko nekalbėjome, tik žiūrėjome, kaip vaikai miega savo kartoninėje dėžėje. Nuo tos vietos, kur sėdėjome, galėjome matyti tik galvų ir užpakalių raizgalynę: jo plaukai buvo sudrėkę nuo prakaito, jos garbanos priminė paukščio lizdą; vieno sėdy-nė plokščia kaip aspirino tabletė, kitos – apvali kaip obuoliukas. Jiedu atrodė kaip tos porėlės, kurios per ilgai išbūna kartu, per greitai pasensta ir vienas nuo kito pavargsta, bet vis tiek patogiai gyvena toliau. Jiedu miegojo atskirai, bet kartu ir drauge. Retsy-kiais pertraukdami mūsų, šiek tiek apsinėsusių, tylą: berniukas suknaždavo kaip girtas diedas, o mergaitė ištęstai ir skardžiai pirstelėdavo.

Panašų koncertą tą dieną jie jau buvo surengę, kai važiovome metro iš maisto prekių parduotuvės į savo naująjį butą, apsikrovę baltais plastikiniais maišeliais, kuriuose slėpėsi didžiuliai kiaušiniai, ryškiai rožinis kumpis, ekologiški migdolų riešutai, kukurū-zų duona ir mažyčiai pakeliai ekologiško riebaus pieno – mais-tingi ir sveikuoliški maisto produktai naujai geresnei šeimos, gaunančios du atlyginimus, mitybai puoselėti. Po poros ar trejeto minučių kelionės metro vaikai jau buvo sumigę, galvelės pasidėję mums ant kelių, drėgnais, susivėlusiais plaukais, nuo kurių dvel-kė malonus sūrokas kvapas, kaip tų gigantiškų šiltų riestainių,

kuriuos tą dieną valgėme prie gatvės kampo. Mūsų vaikai buvo angeliški, o mes pakankamai jauni, ir kartu sudarėme gražų būrį, pavydėtiną grupelę. Bet netikėtai vienas pradėjo knarkti, o kita – persti. Keleiviai, kurie nebuvo įsmeigę akių į telefonus, atkreipė dėmesį į mus, žvilgčiojo į ją, į mudu, į jį ir šypsojosi – sunku pasakyti, ar iš užuojautos, ar prijausdami viešam mūsų vaikų elgesio begėdiškumui. Mano vyras šyptelėjo besišypsantiems nepažįstamiems. Vieną akimirką man toptelėjo, kad galėčiau nukreipti jų dėmesį, atitraukti nuo mūsų, galbūt kaltinamu žvilgsniu dėbelėti į senuką, kuris miega per keletą vietų nuo mūsų, ar į merginą su bėgimo apranga. Žinoma, to nepadariau. Tik linktelėjau tai pripažindama ar tiesiog bejėgiškai susitaikydama, ir pati prieš tuos nepažįstamuosius metro keleivius nutaisiau santūrų priverstinį šypsniį. Turbūt patyriau viešumo baimę, kuri apima sapnuojant, kad, pavyzdžiui, susivoki atėjęs į mokyklą be apatinių; staiga pasijutau be galo pažeidžiama priešais nepažįstamuosius, kuriems teko proga žvilgterėti į vis dar labai naują mūsų pasaulį.

Bet tą vakarą, savo naujajame bute, toli nuo svetimų žvilgsnių, kai vaikai sumigo ir vėl ėmė skleisti tuos gražius garsus – tikras grožis visada pasireiškia netyčia – galėjau įdėmiai į juos įsiklausyti be jokios drovumo naštos. Garsai, išsiveržę iš mergaitės žarnyno, atsimušdavo į kartoninės dėžės sienelės ir nuaidėdavo pustuštėje svetainėje. Po kiek laiko giliai įmigęs berniukas juos išgirdo, ar bent jau mums taip pasirodė, ir kažką sumurmėjo. Mano vyras pastebėjo faktą, kad klausomės vienos iš miesto garsų peizažo kalbų, kuri dabar vartojama „apykaitinio“ pokalbio metu: burna atsako pasturgalio skylei.

Akimirkai suturėjau juoką, bet greit pastebėjau, jog vyras net sulaikęs kvėpavimą ir užsimerkęs, kad tik nesusijuoktų. Gal

buvome labiau apsinešę, nei manėme. Atsipalaidavau ir mano balso stygos ėmė skleisti labiau paršams nei žmonėms būdingus garsus. Vyras atsakė prunkšdamas ir aikčiodamas, šnervės trūkčiojo, veidas susiraukšlėjo, akys beveik pradingo, visas kūnas siūbavo pirmyn atgal kaip mušama pinjata. Daugelis žmonių įsikvatoję atrodo šiurpiei. Tie, kurie kalena dantimis, man visada kelia baimę, o tie, kurie neišleidžia nė garselio, verčia sunerimti. Mano giminė iš tėčio pusės turi genetinį defektą, kuris pasireiškia šnarpštmais ir kriuksėjimais kiekvienos juoko bangos pabaigoje, o tokie garsai, galbūt dėl savo gyvuliškumo, sukelia dar vieną juoko bangą. Kol visi apsiašaroja ir susigėsta.

Giliai įkvėpiau ir nusibraukiau nuo skruosto ašarą. Tuomet supratau, kad tai pirmas kartas, kai mudu su vyru išgirdome vienas kito juoką. Gilų, laisvą, gaivališką, visapusišką ir kvailą. Galbūt niekas iš tiesų mūsų nepažįsta, kol nėra girdėję, kaip juokiamės. Galiausiai abu nusiramino.

– Negražu juoktis iš miegančių vaikų, tiesa? – paklausiau aš.

– Taip, labai negražu.

Nusprendėme, kad, užuot juokėsi, turėtume juos įrašyti, taigi susiradome garso įrašymo reikmenis. Vyras perskrodė erdvę savo mikrofono gerve; aš prisišliejau prie berniuko ir mergaitės su savo rankiniu diktofonu. Ji čiulpė nykštį, o jis per miegus man į diktofoną murmėjo kažkokius keistus žodžius; vyro mikrofonas fiksavo gatvėje pravažiuojančius automobilius. Suokalbiškai kaip vaikai surinkome jų skleidžiamų garsų pavyzdžius. Nesu tikra, kokios gilesnės priežastys tą vakarą mus pastūmėjo įrašyti savo vaikus. Gal vasaros karštis, plius vynas, minus suktinė, padauginti iš persikraustant sukilusio jaudulio ir padalyti iš mūsų laukusio darbo – kartono laužymo ir išmetimo perdirbti. O gal

tiesiog impulsyviai leidome tai akimirkai, žymėjusiai kažko pradžią, palikti pėdsakus. Galų gale, juk buvome įpratę ieškoti progų įrašyti garsus, kasdienio gyvenimo garsų klausytis taip, lyg jie būtų neapdorota juosta. Viskas, mes ir jie, šen ir ten, namie ir lauke, buvo užfiksuota, įrašyta ir archyvuota. Naujos šeimos, kaip jaunos tautos po nuožmių nepriklausomybės karų ar socialinių revoliucijų, ko gero, jaučia poreikį pristabdyti simbolinį pradžios momentą ir įamžinti jį laike. Tą vakarą mes padėjome pamatus, tai buvo vakaras, kai mūsų chaosas virto darnia sistema.

Vėliau, pavargę ir apsnūdę, nunešėme vaikus į jų naująjį kambarį ir paguldėme ant čiužinių, neką didesnių už kartoninę dėžę, kurioje jie iki tol miegojo. Nuėję į savo miegamąjį, kritome ant čiužinio ir persipynėme kojomis, nė žodžio nepratarėme, bet mūsų kūnai sakė kažką panašaus į: galbūt vėliau, galbūt rytoj, rytoj pasimylėsime, viską suplanuosime, rytoj.

Labanakt.

Labanakt.

GIMTOSIOS KALBOS

Kai mane pakvietė dirbti prie garsų peizažo projekto, man jis pasirodė banalus, pompastiškas ir galbūt per daug didaktiškas. Buvau jauna, nors nedaug jaunesnė, nei esu dabar, ir vis dar laikiau save tvirtų įsitikinimų politikos aktualijų žurnaliste. Be to, man nepatiko faktas, kad, nors tą projektą organizavo Niujorko universiteto Urbanistikos centras ir galiausiai jis turėjo patekti į šio centro garsų archyvą, jį finansuoti padėjo didelės tarptautinės bendrovės. Pradėjau domėtis jų generaliniais direktoriais – ieškoti skandalų, suktybių, fašistinių sąsajų. Bet turėjau mažą

dukrytę. Taigi, sužinojusi, jog į sutartį įeina sveikatos draudimas, ir supratusi, kad norint prasimaitinti man nebereikėtų imtis ai-bės papildomų žurnalistinių darbelių, nustojau kapstyti, nusto-jau elgtis taip, lyg priklausyčiau privilegijuotųjų klasei ir galėčiau jaudintis dėl didelių korporacijų etikos, ir tą sutartį pasirašiau. Tiksliai nežinau, kokie buvo jo motyvai, bet panašiu metu mano vyras, kuris tuo metu man buvo tik nepažįstamasis, specializa-vėsis garso studijų srityje, o ne mano vyras ir mūsų vaikų tėvas, pasirašė savąją.

Mudu visiškai atsidavėme šiam projektui. Kasdien, kol vienas vaikas būdavo darželyje, o kitas – mokykloje, patraukdavome į miestą, nežinodami, kas mūsų laukia, bet visada įsitikinę, jog aptiksimė ką nors nauja. Išnaršėme penkis miesto rajonus, ap-klausinėjome praeivius ir prašėme papasakoti apie jų gimtąsias kalbas. Jam patiko dienos, kurias leidome tranzitinėse erdvėse, kaip antai traukinių stotys, oro uostai ir autobusų stotelės. Man patiko dienos mokyklose, dirbant su vaikais. Jis vaikščiodavo po perpildytas valgyklas su „Porta-Brace“ garso įrangos dėklu, ku-rio dirželį būdavo persimetęs per dešinį petį, ir mikrofono ger-ve, kurią laikydavo iškeltą tam tikru kampu, įrašinėdamas balsų telkinius, stalo įrankių tarškesį, žingsnius. Koridoriuose ir kabi-netuose aš laikydavau diktofoną kiekvienam vaikui prie burnos, kai jie tardavo įvairius garsus pagal mano užuominas. Prašydavau prisiminti dainas ir posakius, kuriuos jie girdėdavo namuose. Jų akcentai dažnai būdavo anglizuoti, prisitaikę prie aplinkos, o jų tėvų kalbos – svetimos. Pamenu rausvus, uoliai ir disciplinuotai judančius jų liežuvius, kuriais stengdavosi išgauti vis labiau tols-tančios gimtosios kalbos garsus: sudėtingą liežuvio galiuko padė-tį tariant ispanišką „er“, greitus pliauškéjimus liežuviu į gomurį

visuose daugiaskiemenuose kečujų* ir garifūnų** kalbų žodžiuose, švelniai žemyn nukreiptą ir išgaubtą liežuvį tariant aspiruotą arabų „h“.

Bėgo mėnesiai ir mes įrašėme balsus, surinkome akcentus. Sukaupėme valandų valandas įrašų, kuriuose žmonės kalba, pasakoja istorijas, tyli, meluoja, meldžiasi, dvejoja, prisipažįsta, kvėpuoja.

L A I K A S

Kaupėme ir daiktus: augalus, lėkštes, knygas, kėdes. Pasiimdavome juos, sukrautus prie šaligatvių turtingųjų rajonuose.

Dažnai vėliau susiprotėdavome, kad mums nebereikia dar vienos kėdės ar knygų lentynos, taigi išnešdavome atgal į gatvę ir palikdavome prie šaligatvio savo kuklesniame kvartale, jausdamiesi prisidėję prie nematomos kairės turto persikirstymo rankos, tarsi kokie šaligatvių ir kelkraščių antiadamai smitai***. Taip ir rankiojome daiktus gatvėse, bet vieną dieną per radiją išgirdome apie mieste kilusį patalinių blakių antplūdį; taigi nustojome raustis ir skirstyti turtus, atėjo žiema, paskui – ir pavasaris.

Sunku pasakyti, kada erdvė tampa namais, o gyvenimo planas – gyvenimu. Atėjo laikas, kai knygos nebetilpo į lentynas, o didelė tuščia patalpa mūsų bute tapo svetaine. Vieta, kurioje žiūrėjome filmus, skaitėme knygas, dėliojome dėliones, priguldavome nusenūsti, padėjome vaikams ruošti namų darbus. Vėliau

* Buvusios Inkų imperijos kalba, vartojama Pietų Amerikoje.

** Aravakų kalbų šeimai priskiriama kalba, vartojama afrikiečių ir aravakų / karibų palikuonių garifūnų. Paplitusi Belize, Hondūre, Gvatemaloje, Nikaragvoje.

*** Adamas Smithas (1723–1790) – škotų švietėjas ir moralės filosofas, klasikinės politinės ekonomijos pradininkas, padėjęs pagrindus klasikinei laisvosios rinkos ekonomikos teorijai.

ir draugų pasikviesdavome, jiems išėjus ilgai šnekučiuodavomės, barškindavomės, prišnekėdavome vienas kitam ir gražių, ir siaubingų dalykų, o galiausiai tylėdami apsiukuodavome.

Nežinia, kaip ir kur pralėkė laikas, bet vieną dieną berniukui sukako aštuoneri, paskui – devyneri, o mergaitei – penkeri. Jie pradėjo lankyti tą pačią valstybinę mokyklą. O mažus nepažįstamuosius, kuriuos kadaise sutiko, dabar vadino draugais. Mūsų kasdienybėje atsirado futbolo komandos, gimnastika, mokslo metų baigimo spektakliai, pižamų vakarėliai ir galybė gimtadienių, o žymės ant koridoriaus sienos, kuriomis fiksuodavome vaikų ūgį, nepastebimai sukauptė vertikalią istoriją. Jie labai išaugo. Vyras manė, kad jie auga per greitai. Nenatūraliai greitai, sakė jis, dėl to ekologiško riebaus pieno, kurį gerė tiesiai iš kartoninių pakuočių. Jo manymu, tas pienas taip chemiškai perdirbtas, kad sukelia pirmalaikį vaikų augimą. Gal ir taip, maniau aš. Bet gali būti, kad dėl to kaltas lekiantis laikas.

DANTYS

– Kiek dar liko?

– Ar dar ilgai?

Turbūt visi vaikai tokie: jei nemiega automobilyje, tai reikalauja dėmesio, prašo sustoti, kad galėtų nusilengvinti, kaulija užkandžių. O dažniausiai užduoda klausimą:

– Kada atvažiuosim?

Įprastai berniukui ir mergaitei atsakome, kad netrukus, arba:

– Pažaiskit su žaislais.

– Skaičiuokit pravažiuojančius baltus automobilius.

– Pasistenkit nusnūsti.

Dabar, sustojus prie rinkliavų būdelės netoli Filadelfijos, jie staiga pabunda, tarsi būtų miegoję sinchroniškai – abu vienu miegu, ir dar keisčiau – prisitaikę prie besikeičiančio važiavimo greičio.

Mergaitė sušunka nuo užpakalinės sėdynės:

– Kiek dar liko kvartalų?

– Dar šiek tiek ir stabtelsim Baltimorėje, – raminu.

– Bet kiek kvartalų iki pat galo?

Pats galas yra Arizona. Mūsų planas – iš Niujorko nuvykti į Arizonos valstijos pakraštį pietryčiuose. Važiuodami pietvakarių kryptimi pasienio link, abu su vyru dirbsime prie naujų garsų projektų, įrašinėsime ir klausinėsime. Aš susitelksiu į pokalbius su žmonėmis, gaudysiu svetimų pokalbių fragmentus, įrašinėsiu žinių per radiją garsus ar balsus užkandinėse. Kai nuvyksime į Arizoną, paimsiu paskutinius pavyzdžius ir pradėsiu montuoti. Darbui atlikti turiu keturias savaites. Paskui, ko gero, su mergaite paskrisiu atgal į Niujorką, bet dar tiksliai nežinau. Nežinau ir tikslų vyro planų. Tyrinėju jo veido profilį. Jis susitelkęs į kelią priešais. Vyras rankios garsus, kuriuos lygumose ar automobilių stovėjimo aikštelėse skleidžia užaujantis vėjas, žingsniai per žvyrą, cementą ar smėlį, galbūt centai, krintantys į kasos aparatus, riešutus triauškinantys dantys, vaiko ranka, besirausianti po striukės kišenę, pilną glotnių akmenukų. Nežinau, kiek ilgai jis dirbs prie savo naujojo garsų projekto ir kas bus toliau. Mergaitė nutraukia tylą neatylėdama:

– Mama, tėti, aš gi paklausiau: kiek kvartalų liko iki pat galo?

Turime priminti sau, kad būtume kantrūs. Žinome (turbūt net berniukas žino), kaip painu gyventi belaikiame penkia-mečio pasaulyje; pasaulyje, kuriame laiko ne trūksta, o yra per

daug. Galų gale vyras pateikia mergaitei atsakymą, kuris ją, regis, nuramina:

– Iki pat galo atvyksime, kai tau iškris antras apatinis dantukas.

KALBOS BARJERAS

Kai mergaitei buvo ketveri ir ji pradėjo lankyti valstybinę mokyklą, pirma laiko neteko vieno danties. Iš karto po to, kai pradėjo mikčioti. Tiksliai neišsiaiškinome, ar šie dalykai – mokykla, dantis, mikčiojimas – tarpusavyje susiję. Bet mūsų šeimoje juos rišo painus ir emocijų kupinas mazgas.

Vieną mūsų paskutinės žiemos Niujorke rytą kalbėjaisi su dukters klasės draugo motina. Buvome aktų salėje, kur vyko tėvų atstovų rinkimai. Laukėme eilėje ir pasakojomės apie savo vaikų lingvistinius ir sociokultūrinius sunkumus. Mano duktė mikčiojo ištisus metus, guodžiausi aš, ir kartais iki tokio lygio, kad visai nebendraudavo. Kiekvieną sakinį pradėdavo taip, lyg tuoj čiaudėtų. Bet neseniai pastebėjo, kad sakinį išdainuoti jai išeina nesumikčiojus. Taigi pamazū išmoko su šiuo sutrikimu kovoti. O mano pašnekovės sūnus, kaip ji tvirtino, pusę metų nepratarė nė žodžio, jokia kalba.

Paklausėme viena kitos, iš kur esame kilusios ir kokiomis kalbomis kalbėjome namuose. Jie buvo iš Tlachjako, mištekų* regiono. Pirmoji jos kalba – trikių. Šios kalbos niekada nebuvo girdėjusi, apie ją žinojau tik tiek, kad tai viena sudėtingiausių toninių kalbų, turinti daugiau nei aštuonis tonus. Mano močiutė buvo *hñāhñu*** ir kalbėjo otomių kalba, kuri taip pat toninė, bet paprastesnė už trikių, turinti tik tris tonus. Bet mano motina jos

* Indėnų tauta, gyvenanti Meksikoje, daugiausia šiaurės ir vakarų Oachakoje.

** Otomė, Centrinėje Meksikoje gyvenančios indėnų tautos atstovė.

neišmoko, pripažinau, o aš, žinoma, irgi. Kai paklausiau pašnekovės, ar ji moka trikių kalbą, ji atsakė:

– Ne, žinoma, ne. – Ir pridūrė: – Motinos mus išmoko kalbėti, o pasaulis – nutilti.

Atidavusios savo balsus ir prieš pat atsisveikindamos – pristatėme, nors turėjo būti atvirksčiai. Ji buvo vardu Manuela, visai kaip mano močiutė. Jos šis sutapimas nesudomino taip kaip manęs. Paklausiau, ar leistų man kurią dieną ją įrašyti, papasakojau apie garsinę dokumentinę apybraižą, kurią su vyru buvome beveik užbaigę. Trikių kalbos pavyzdžio dar neturėjome – sunku aptikti tokio retumo kalbą. Ji neryžtingai sutiko, o kai po keleto dienų susitikome parke prie mokyklos, paprašė vieno dalyko mainais. Turėjo dvi vyresnes dukteris, aštuonerių ir dešimties, kurios buvo ką tik atvykusios į šalį, sieną kirtusios pėsčiomis ir atsidūrusios sulaikymo centre Teksase. Jai reikėjo žmogaus, kuris pigiai ar už dyką išverstų jų dokumentus iš ispanų kalbos į anglų, kad ji galėtų susirasti advokatą ir išgelbėtų jas nuo deportacijos. Sutikau, nežinodama, į ką veliuosi.

PROCESAS

Iš pradžių reikėjo tik išversti teisinius dokumentus: mergaičių gimimo liudijimus, pažymas apie skiepus, vieną mokyklos akademinę pažymą. Paskui Manuelai adresuotus kaimynės laiškus, kuriuose ji pateikia detalią informaciją apie padėtį gyvenamojoje vietovėje: nesutramdomas smurto bangas, kariuomenę, gaujas, policiją, žmonių dingimus – daugiausia jaunų moterų ir mergaičių. Bet vieną dieną Manuela paprašė, kad palydėčiau ją į susitikimą su potencialia advokate.

Visos trys susitikome Niujorko imigracijos teismo laukiama-
jame. Advokatė užpildė trumpą anketą, užduodama klausimus
angliškai, kuriuos aš Manuelai išversdavau į ispanų kalbą. Ma-
nuela papasakojo apie save ir savo mergaites. Jos buvo iš mažo
miestelio, įsikūrusio tarp Oachakos ir Gerero valstijų. Maždaug
prieš šešerius metus, kai jaunesniajai iš dviejų mergaičių suėjo
dveji, o vyresniajai buvo ketveri, Manuela jas patikėjo savo moti-
nai. Trūko maisto; buvo neįmanoma auginti mergaičių, kenčiant
tokį nepriteklių, aiškino ji. Moteris kirto sieną be jokių doku-
mentų ir įsikūrė Bronkse, kur gyveno jos pusseserė. Susirado
darbą ir pradėjo siųsti artimiesiems pinigų. Planavo kuo greičiau
susitaupyti ir grįžti. Bet pastojo, gyvenimas komplikavosi, vieni
metai keitė kitus. Mergaitės augo, kalbėdavosi su mama telefonu,
klaudydavosi pasakojimų apie sniegą, plačias alėjas, tiltus, eismo
spūstis, vėliau – ir apie savo mažąjį broliuką. O padėtis namuose
vis sunkėjo, tapo itin nesaugu, taigi Manuela paprašė savo virši-
ninko paskolos ir sumokėjo kojotui*, kad šis padėtų mergaitėms
pas ją nusigauti.

Mergaičių močiutė paruošė jas kelionei, įspėjo, kad kelias
bus ilgas, sudėjo į kuprines jų daiktus: Bibliją, butelį vandens,
riešutų, kiekvienai po žaisliuką, atsarginius apatinius. Pasiuvo
derančias sukneles ir likus dienai iki kelionės pradžios prie suk-
nelių apykaklių prisiuvo Manuelos telefono numerį. Bandė iš-
mokyti jas tuos dešimt skaitmenų atmintinai, bet mergaitėms jų
įsiminti neišėjo. Taigi prisiuvo numerį ant suknelių apykaklių ir
kelis kartus pakartojo vienintelį nurodymą: niekada nenusivilk-
ti suknelių, niekada, o kai tik pasieks Ameriką, kai sutiks pirmą

* Kojotais vadinami asmenys, slapta gabenantys žmones per Meksikos–JAV sieną.

amerikietį, ar tai būtų policininkas, ar paprastas žmogus, parodyti jam vidinę apykaklės pusę. Tas žmogus surinks prie apykaklės prisiūtą telefono numerį ir leis joms pasikalbėti su motina. O paskui jau eis visa kita.

Visa kita ir ėjo, bet ne visai pagal planą. Mergaitės saugiai nusigavo iki pasienio, bet kojotas, užuot pervedęs jas į kitą pusę, vidurnaktį paliko vienas dykumoje. Auštant kelkraštyje netoli patikrinimo punkto mergaites rado Sienos patruliai ir nuvežė į sulaikymo centrą, skirtą nelydimiems nepilnamečiams. Pareigūnas paskambino Manuelai ir apie jas pranešė. Kaip Sienos patrulis jis kalbėjo ramiai ir maloniai. Informavo, kad pagal įstatymą vaikus iš Meksikos ir Kanados, priešingai nei iš kitų šalių, privalu nedelsiant deportuoti. Jam pavyko įtaisyti jas sulaikymo centre, bet nuo šiol jai reikės advokato. Prieš padėdamas ragelį leido jai pasikalbėti su dukromis. Skyrė penkias minutes. Tai buvo pirmas kartas nuo jų kelionės pradžios, kai motina išgirdo dukrų balsus. Vyresnioji kalbėjo, patikino, kad joms viskas gerai. Jaunesnioji tik kvėpavo į telefoną, nieko nepasakė.

Advokatė, su kuria tą dieną susitikome, išklausiusi Manuelos istoriją atsiprašė ir pareiškė, kad jų bylos nesiims. Neva ji „nepakankamai stipri“, ir nieko daugiau neaiškino. Palydėjo mudvi su Manuela iš teismo salės, koridoriais, liftu žemyn ir iš pastato. Išėjome į Brodvėjų, buvo vėlyvas rytas, miestas net užė, aplinkui aukšti ir masyvūs pastatai, o viršuje giedras dangus ir ryški saulė – tarsi nebūtų nutikę nieko katastrofiško. Aš pažadėjau Manuelai, kad padėsiu ką nors sugalvoti, rasti gerą advokatą, padėsiu, kuo tik galėsiu.